

SAMEN WERKEN AAN LEREN LEZEN

Cursusboek voor ouders van leerlingen in jaargroep 4 en hoger

Almere, december 2010

Henk Blok (Kenniskring Lectoraat Maatwerk Primair, Pabo Almere)

Inhoudsopgave

1	Didactisch partnerschap is leuk en nuttig.....	2
1.1	Ouders zijn belangrijk	2
1.2	Wat kunt u thuis doen?	2
2	Voortgezet technisch leesonderwijs vanaf jaargroep 4	5
2.1	Oefenvormen	5
2.2	Bijzondere aandachtspunten	7
3	Hoe u thuis leesbegeleiding kunt bieden	8
3.1	Verschillende werkvormen.....	8
3.2	Wacht-hint-prijs.....	9
3.3	Leesbegrip en woordenschat.....	10
3.4	Aandacht voor de voordracht.....	11
3.5	Inzet en motivatie	11
3.6	Rooster.....	12
3.7	Logboek.....	12
4	Avi-niveaus.....	13
4.1	De oude avi	13
4.2	De nieuwe avi.....	13
4.3	Het belang van avi bij boekkeuze	14
5	Hoe u aan geschikte boeken of teksten komt	16
6	Als leren lezen niet vanzelf gaat.....	18
6.1	Kinderen die langdurig blijven spellen.....	18
6.2	Kinderen die veel raadfouten maken	19
6.3	Kinderen met een kleine woordenschat	19
6.4	Kinderen met leesproblemen of dyslexie	20
7	Werken met het hulp-door-ouders-plan.....	22
Bijlagen	24

1 DIDACTISCH PARTNERSCHAP IS LEUK EN NUTTIG¹

1.1 *Ouders zijn belangrijk*

Als ouders wilt u natuurlijk het beste voor uw zoon of dochter. U wilt dat uw kind met plezier naar school gaat en genoeg vriendjes en vriendinnetjes in de klas heeft. Daarnaast vindt u het belangrijk dat uw kind op school zoveel mogelijk leert. Wist u dat u uw kind daarbij heel goed kunt helpen?

Veel ouders werken, waardoor hun kind een deel van de week naar de buitenschoolse opvang gaat. Het kan ook zijn dat u meer kinderen heeft die natuurlijk allemaal de nodige aandacht vragen. Ouders zijn vaak bang dat ze te weinig tijd hebben om hun kind goed te kunnen helpen. Gelukkig blijkt dat in de praktijk reuze mee te vallen. Ook met kleine dingen kunt u als ouders veel voor het leren van uw kind betekenen en het hoeft niet veel tijd te kosten.

Kinderen met goede prestaties op school blijken opvallend vaak ouders te hebben die zich betrokken voelen bij de school en het leren van hun zoon of dochter. Niet zelden helpen ze hun kind bij het schoolwerk. Ook uw zoon of dochter zal beter leren als hij merkt dat u school belangrijk vindt en daarbij wilt helpen.

In dit hoofdstuk leest u hoe u uw kind kunt helpen bij het leren in het algemeen.

1.2 *Wat kunt u thuis doen?*

Er zijn eindeloos veel manieren om uw kind thuis op een leuke en ontspannen manier te helpen bij het leren. Wij bieden u een aantal suggesties. Misschien zullen niet alle suggesties even goed bij u passen. Dat geeft niets. U kiest de suggesties uit waarbij u en uw kind zich prettig voelen.

¹ Dit hoofdstuk is een bewerkte selectie van *Leren doen we samen! Zo helpt u uw kind bij het lezen en rekenen*, in 2009 uitgegeven door van het CPS.

a. Besteed aandacht aan voeding en rust

Naar school gaan en leren kost energie. Voor een kind is een schooldag net zo inspannend als een werkdag voor een volwassene. Goede voeding is belangrijk. Het voedingscentrum geeft op dit terrein nuttige adviezen (www.voedingscentrum.nl). Kinderen die zonder ontbijt naar school gaan, kunnen zich minder goed op hun leertaken concentreren.

Voldoende rust is óók belangrijk. Zorg er daarom voor dat uw kind voldoende slaapt en op tijd naar bed gaat. Een uitgerust kind kan zich beter op het schoolwerk concentreren.

b. Toon belangstelling

Als u elke dag belangstelling toont voor dat wat er op school gaat gebeuren – de vooruitblik – en dat wat er op school is gebeurd – de terugblik – ervaart uw kind dat als een belangrijke stimulans.

Toon interesse in het schoolwerk. Als u regelmatig belangstellend vraagt hoe het gaat, weet uw kind dat schoolwerk belangrijk is. Vraag daarom uw kind elke dag hoe het was op school en wat hij of zij allemaal heeft gedaan. Neem geen genoegen met het antwoord 'leuk', maar vraag door. Wat was er dan zo leuk? Voor jonge kinderen is het nog moeilijk een gesprek enige diepgang te geven. U kunt ze daarbij helpen via doorvragen.

Zorg ook dat uw kind goed op de hoogte raakt van de sociale omgeving van uw kind: wie zijn de klasgenoten, wie zijn hun ouders en met wie heeft hij of zij omgang?

c. Leren doe je overal

Kinderen leren niet alleen op school, maar zeker ook daarbuiten. Wat uw kind op school ontdekt, krijgt betekenis in het alledaagse leven. Het leert lezen op school en brengt dit in de praktijk aan uw keukentafel, waar het de verpakking van een doos hagelslag leest. De leerkracht leert uw kind rekenen, maar sommetjes krijgen pas verdere betekenis bij het afrekenen aan de kassa of als u samen een cake gaat bakken. Kortom, het leren van kinderen stopt bijna nooit.

Er zijn veel mogelijkheden om het leren thuis op een informele manier te bevorderen: in de keuken, aan tafel, in de supermarkt, in de auto of zo maar ergens buiten.

d. Zorg voor goed contact met school

Het is natuurlijk belangrijk dat uw kind zich voortvarend kan ontwikkelen. Dat vindt u en dat vindt de school ook. Als ouder mag u deskundigheid en inzet verwachten van school. En de school mag op zijn beurt van u een grote betrokkenheid verwachten.

Praat respectvol over de school en de leerkrachten. Negatieve gesprekken bij het schoolhek komen de band tussen ouders en school en daarmee uw kind niet ten goede. Als er iets is wat volgens u niet goed gaat, kunt u beter een open gesprek voeren met de leerkracht of de directeur. Omgekeerd mag u van ons verwachten dat we goed naar u luisteren en u met respect tegemoet treden.

Het is goed om met de leerkracht van uw kind te bespreken wat u van elkaar verwacht. Als school en ouders voor elkaar openstaan en weten wat zij aan elkaar hebben, dan blijft het contact goed. Goed en regelmatig contact tussen school en thuis heeft vaak een positief effect op uw kind.

Als u er de mogelijkheid toe hebt, is het prettig om als ouder deel te nemen aan activiteiten op school. Door het bezoeken van ouderavonden, tienminutengesprekken en het helpen organiseren van een activiteit toont u uw betrokkenheid.

e. Stimuleer goede contacten met klasgenoten

In de klas verkeert uw kind met leeftijdsgenoten. Hoe kinderen met elkaar omgaan heeft ook invloed op het leren. Weet wie er bij uw kind in de klas zitten. Halen en brengen biedt u de gelegenheid met klasgenoten en hun ouders kennis te maken. Ook het meedoen aan activiteiten binnen school helpt om de klasgenoten van uw kind beter te leren kennen.

Door uw huis open te stellen voor vriendjes en vriendinnetjes geeft u uw kind de kans zich sociaal verder te ontwikkelen. Verstevigde vriendschapsbanden zorgen ervoor dat u kind op school 'lekker in het vel zit'.

2 VOORTGEZET TECHNISCH LEESONDERWIJS VANAF LEERJAAR 4

Als kinderen in leerjaar 4 komen, hebben ze al een belangrijk leestraject achter de rug. Ze hebben geleerd hoe alle letters klinken en hoe ze geschreven woorden kunnen omzetten in gesproken taal. Ze hebben bovendien ook al een aardig leestempo ontwikkeld van gemiddeld zo'n 30 tot 40 woorden per minuut. Toch zijn het zeker nog geen volleerde lezers. Tot aan leerjaar 8 en ook daarna nog blijft de leestechiek aandacht vragen. Hoofddoel van het technisch leesonderwijs vanaf leerjaar 4 is dat leerlingen *vloeiend leren lezen*.

Bij vloeiend lezen komt het op drie punten aan:

- a. lezen zonder fouten,
- b. in een vlot tempo, bij benadering gelijk aan het spreektempo (circa 100 woorden per minuut),
- c. en met een passende voordracht.

Op al deze drie punten hebben kinderen vanaf leerjaar 4 nog heel wat te leren.

Voortgezet technisch leesonderwijs is niet los te zien van andere vormen van lees- en taalonderwijs. Er zijn belangrijke verbindingen met het onderwijs in begrijpend en studerend lezen, met woordenschatuitbreiding en leesbevordering en met het onderwijs in spelling. Die verbindingen zorgen ervoor dat de verschillende vormen vaak in samenhang worden geoefend. Een voorbeeld is een les in begrijpend lezen, waarbij ook aandacht wordt besteed aan het vloeiend lezen van de tekst.

Vloeiend lezen is geen doel op zichzelf, het is alleen een voorwaarde voor begrijpend en studerend lezen. Wel een belangrijke voorwaarde overigens. Daarom besteden we aandacht aan de belangrijkste oefenvormen. Op de meeste scholen treft u een combinatie van verschillende oefenvormen aan.

2.1 Oefenvormen

We noemen hier de volgende oefenvormen:

- a. Stil lezen
- b. Leesactiviteiten vanuit de methode
- c. Begeleid hardop lezen
- d. Werken met de computer

a. Stil lezen

Bij stil lezen leest elk kind stil voor zichzelf uit een eigen boek. Als het een moeilijk woord tegenkomt, bijvoorbeeld een woord dat moeilijk te ontcijferen of te begrijpen is, dan kan het om hulp vragen. Maar in principe werken kinderen bij deze oefenvorm zelfstandig. De kracht van deze oefenvorm is dat elk kind op eigen niveau kan oefenen met een zelf gekozen boek. Veel oefenen is erg belangrijk, net als bij sporten. We noemen het ook wel het maken van leeskilometers.

b. Leesactiviteiten vanuit de methode

Veel scholen hebben tegenwoordig een methode voor voortgezet technisch leesonderwijs. Via zulke methoden krijgen kinderen een aantrekkelijke mix voorgeschoteld van instructies en oefeningen. Instructies kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op het ontcijferen van woorden met een afwijkend woordbeeld zoals leenwoorden (woorden die uit een andere taal zijn overgenomen). Vervolgens oefenen kinderen met zulke woorden, in woorddrijtjes en in teksten. De kracht van deze oefenvorm is dat leerlingen uitleg krijgen en onder begeleiding oefenen. In moderne methoden wordt gedifferentieerd naar instructietijd en oefenduur.

c. Begeleid hardop lezen

Bij deze oefenvorm oefenen kinderen met het hardop lezen van tekst. Dat stelt een begeleider (een leraar, een ouder, een onderwijsassistent, een medeleerling) in staat om feedback te geven, positieve feedback als het goed gaat, hulp of correctieve feedback als het kind een fout maakt of er niet uit zichzelf uitkomt. Begeleid hardop lezen kan in een één-op-één situatie worden aangeboden, maar ook aan groepjes kinderen tegelijk. We kennen twee varianten. Bij *herhaald lezen* oefent een kind een aantal malen met dezelfde tekst, totdat een zekere beheersing is bereikt. Het alternatief is *doorlezen*, waarbij een kind steeds nieuwe tekst leest. De kracht van begeleid hardop lezen is dat kinderen directe feedback krijgen en dat er mogelijkheden zijn om ook aan begrip, woordenschat en leesplezier aandacht te besteden.

d. Werken met de computer

Computers bieden kinderen verschillende spel- of oefenvormen aan. De meeste komen erop neer dat kinderen oefenen met losse woorden die kort op het scherm worden gepresenteerd. De presentatieduur kan aangepast worden aan het leesniveau van het kind: korter naarmate het kind woorden sneller herkent. Computeroefeningen mikken op een toenemende automatisering van het leesproces: kinderen gaan woorden steeds sneller herkennen. Ze zijn

vooral bedoeld voor kinderen bij wie de leesontwikkeling opvallend traag verloopt.

2.2 Bijzondere aandachtspunten

Niet alle kinderen hebben in de loop van het derde leerjaar voldoende vorderingen geboekt met het leren lezen. Dat zorgt ervoor dat de startsituatie van leerlingen in leerjaar 4 erg kan verschillen. Sommige leerlingen kunnen zelfs de tamelijk eenvoudige teksten op avi-niveau M3 nog niet lezen (zie hoofdstuk 4 voor uitleg over avi-niveaus). Andere leerlingen hebben juist een flinke voorsprong ontwikkeld. Die laatste groep, de vlotte lezers, hebben op het domein van voortgezet technisch lezen weinig instructietijd nodig. Leerkrachten kunnen bij vlotte leerlingen volstaan met stimuleren en ruimte bieden voor de eigen belangstelling van de leerling. Maar voor de zwakke lezers ligt dat anders. Zij lopen het risico de aansluiting met het onderwijs aan de rest van de klas te verliezen. Voor zwakke lezers kiezen leerkrachten bijna altijd voor een aangepast onderwijsaanbod. Soms is het voor zulke kinderen nodig om ook in leerjaar 4 nog te oefenen met de letterkaartjes en met hakken-en-plakken, omdat de zogenoemde klank-tekenkoppeling nog niet geautomatiseerd is. Sowieso hebben zwakke lezers behoefte aan een aangepast aanbod van instructies en oefeningen.

Een tweede punt van aandacht is dat kinderen sterk kunnen verschillen in ontwikkelingstempo. Niet alleen bij de start van het vierde leerjaar zijn er al aanzienlijke verschillen. In het vervolgtraject worden de verschillen vaak alleen maar groter. Een effectieve school probeert in haar onderwijsaanbod met verschillen tussen leerlingen rekening te houden. Dat gebeurt langs twee wegen. Vlotte leerlingen krijgen wat betreft voortgezet technisch leesonderwijs een bescheiden onderwijsaanbod (maar wel voldoende uitdaging). Minder vlotte leerlingen krijgen daarentegen een intensief aanbod met veel individuele hulp of hulp in kleine groepjes en aangepaste instructies. Soms loopt een leerkracht op tegen de grenzen van zijn of haar differentiatiemogelijkheden. Een schooldag telt maar vijf of zes uur en tijd kan maar éénmaal worden besteed. In voorkomende gevallen kunnen ouders van belangrijke betekenis zijn om te zorgen dat toch elke leerling een passend onderwijsaanbod krijgt. Eén van de oefenvormen die voor ouders en kinderen bij uitstek geschikt is, is het hiervoor al genoemde begeleid hardop lezen.

3 HOE U THUIS LEESBEGELEIDING KUNT BIEDEN

De methodiek die we hier beschrijven heet *begeleid hardop lezen*: uw kind leest een tekst hardop voor, waarbij u als ouder stimuleert, controleert en corrigeert. De methodiek bestaat in twee varianten, *Verder Lezen* en *Opnieuw Lezen*. Bij *Verder Lezen* leest uw kind steeds nieuwe teksten, bij *Opnieuw Lezen* oefent uw kind enkele malen met dezelfde tekst, zo lang als nodig is om de tekst zonder fouten en in een passend tempo te kunnen voorlezen. Uit onderzoek weten we dat beide varianten effectief zijn. Het is aan u, in overleg met uw kind, om een keuze te maken tussen deze beide mogelijkheden. U kunt ook voor een afwisseling kiezen, soms *Opnieuw Lezen*, soms *Verder Lezen*. Een belangrijke afweging bij de keuze is de inzet van uw kind. U kiest de variant die het beste bij uw kind past en die de grootste inzet losmaakt. Een grote inzet, dat wil zeggen een grote bereidheid om je best te doen, bevordert de effectiviteit van het begeleid hardop lezen.

3.1 *Verschillende werkvormen*

Om de inzet van uw kind voldoende hoog te houden is het belangrijk variatie in de werkvormen aan te brengen. Variatie in werkvormen is extra belangrijk bij *Opnieuw Lezen*, omdat herhaald lezen inhoudelijk nu eenmaal minder boeiend is. U kunt de volgende werkvormen gebruiken.

a. Simultaan lezen (ook wel koorlezen genoemd)

Simultaan lezen wil zeggen dat u en uw kind tegelijk de tekst hardop lezen, in een tempo dat aangepast is aan het tempo van uw kind. Op deze manier kunt u uw kind als het ware op sleeptouw nemen. Belangrijk is dat uw kind ook zelf meeleeft, omdat er van oefenen anders geen sprake is.

b. Om de beurt lezen

U en uw kind lezen om de beurt een zin of enkele zinnen. Het is ook hier de bedoeling dat uw kind wel steeds meeleeft als u aan de beurt bent. U zult dus uw tempo moeten aanpassen. Eigenlijk lezen uw kind en u beiden de hele tekst, maar om de beurt hardop of zachtjes in jezelf.

c. Voorlezen aan u

Uw kind gaat u voorlezen. U zit tegenover uw kind of op een afstandje. U leest niet mee in het boek en stelt u uitsluitend op als luisteraar. Als u iets niet

begrijpt of als u denkt dat er iets niet klopt, dan vraagt u dat na. Deze werkvorm past heel goed bij Opnieuw Lezen, namelijk als de tekst al een aantal keren is gelezen. Op deze manier kan uw kind oefenen de tekst steeds beter te lezen. U kunt feedback geven over leestekens, toon en andere kenmerken van de voordracht.

d. De rollen omgekeerd

U leest een klein stukje hardop, terwijl uw kind meeleeft. U maakt opzettelijk een enkel foutje, dat uw kind dan moet ontdekken en verbeteren. Als uw kind de opzettelijk gemaakte fouten níet opmerkt, kunt u dat zelf doen. Sommige kinderen vinden deze werkvorm heel leuk om te doen en het verhoogt hun zelfvertrouwen.

3.2 *Wacht-hint-prijs*

Bij alle tekst die het kind hardop leest, geeft u feedback volgens de wacht-hint-prijs-methodiek. De wacht-hint-prijs-methodiek is een prettige en stimulerende manier om uw kind bij het hardop lezen te helpen. Het is een manier van werken die helpt een vriendelijke sfeer te creëren en die uw kind helpt om zelfvertrouwen te ontwikkelen. De methodiek is gebaseerd op belangrijke gedragtherapeutische en pedagogische principes: *het foute zo min mogelijk aandacht geven en het goede juist benadrukken*. We onderscheiden drie stappen.

Stap 1: Wacht

Wanneer uw kind moeite heeft een woord te ontsleutelen, dan wacht u *vijf seconden* met helpen of verbeteren. Dit geeft uw kind de ruimte om zelf het woord toch nog te lezen of zelf de fout te verbeteren. Wanneer uw kind doorleest na een fout, dan wacht u met ingrijpen tot het eind van de zin, zodat uw kind de kans heeft zelf te merken dat het niet klopt wat hij/zij leest. Dit 'nog even wachten' is heel belangrijk om van kinderen zelfstandige lezers te maken. De 5-secondenregel blijkt in de praktijk moeilijk toe te passen. Het wachten lijkt vaak langer te duren dan het in werkelijkheid is. Daarom is het aan te bevelen om in het begin te tellen (maar niet hardop).

Stap 2: Hint

Wanneer u na vijf seconden of aan het eind van de zin toch moet ingrijpen, omdat uw kind zelf niet tot goed lezen komt, dan doet u dit met het geven van een hint. Er zijn verschillende soorten hints.

- a. Algemene hint; bijvoorbeeld: 'Lees dit woord nog eens' of als de zin taalkundig niet klopt: 'Lees de zin nog eens'.
- b. Fonologische hint: 'Kijk nog eens goed, wat is de eerste letter van dit woord?' De aandacht van uw kind wordt op een letter of lettercombinatie gericht.
- c. Betekenishint: 'Een kleine muis, klopt dat wel, kijk eens naar het dier op dit plaatje?'. (mees, kind las muis) of: 'Wát is er met zijn been, geboren???' (gebroken, het kind las geboren).
- d. Voorkennishint: 'Weet je nog hoe dat heette wat Joep uit jouw groep om zijn been heeft?'. (gips, kind las gisp).
- Als de betekenis van de zin verloren dreigt te gaan door de onderbreking, dan vraagt u aan uw kind om de zin nu nog eens in zijn geheel te lezen. Het is echter zeker niet altijd nodig de hele zin te laten herlezen.

Stap 3: Prijs

Aan het eind van elke zin en na iedere verbetering of moeizaam gelezen woord prijst u uw kind. Het gaat niet om grote complimenten. Ieder moet hier de eigen stijl in zoeken. Een aanmoedigend 'ja' of 'mm' kan ook een aanmoediging zijn. De meeste mensen moeten wennen aan het prijzen, maar zijn er beslist tevreden over als ze daarin hun eigen stijl gevonden hebben. Het is belangrijk om een dergelijke bevestiging ook werkelijk te geven, juist omdat niet elke fout onmiddellijk gecorrigeerd wordt. Uw kind mag niet aan het eind van de zin of na een verbetering in onzekerheid gelaten worden over de juistheid ervan.

3.3 Leesbegrip en woordenschat

Gedurende het lezen moet er natuurlijk aandacht zijn voor begrip van tekst en woorden. Voert u dus korte gesprekjes over de gelezen tekst. Die gesprekjes hebben tot doel om uw kind tot een dieper begrip van de tekst te brengen. Gebruik bij de gesprekjes vooral 'waarom & hoe-vragen' en schrijf die op een kaartje om ze bij de hand te hebben:

- Wie?
- Wat?
- Waar?
- Wanneer?
- Waarom?
- Hoe?

Het komt natuurlijk voor dat uw kind soms woorden leest die het niet kent of snapt. In dat geval besteedt u aandacht aan de betekenis van onbekende woorden. Soms is niet duidelijk of uw kind een woord wel kent. In dat geval vraagt u uw kind om het woord uit te leggen. Als uw kind een woord niet kent, hebt u verschillende mogelijkheden.

- a. Maak duidelijk dat een onbekend woord wel gelezen kan worden door het simpelweg te verklanken; dat is voor veel kinderen al een nieuw inzicht.
- b. Help uw kind om zelf achter de betekenis te komen: is een deel van het woord misschien wel bekend? Kan daar de betekenis van het hele woord uit afgeleid worden?
- c. Vertel uw kind zo nodig wat het woord betekent. Maak hierna voor uzelf een keuze. Is het een belangrijk woord voor uw kind om te kennen, of is het genoeg als het nu alleen even uitgelegd krijgt wat het betekent?
- d. Als het een belangrijk woord is om te kennen en dus te onthouden, schrijf het woord dan op in het logboek (zie hierna) en zorg dat het nog een paar keer terugkomt. Herhaling is een belangrijke voorwaarde voor woordenschatgroei.
- e. Als een woord onbelangrijk is voor de tekst kan er ook voor gekozen worden om niet nader op de betekenis van het woord in te gaan.

3.4 Aandacht voor de voordracht

Voordracht heeft te maken met de juiste woordaccenten en de melodie van de zin ('op toon lezen'). Een goede lezer maakt gebruik van leestekens en laat dat ook horen. Je kunt bovendien pas goed op toon voorlezen als je begrijpt wat je leest. Aandacht voor de voordracht bij het voorlezen tilt het lezen naar een hoger niveau, waarbij de lezer rekening leert houden met de luisteraar. Voorlezen is een vorm van communicatie waarbij een juiste voordracht belangrijk is voor begrip bij de luisteraar. Op twee manieren kan er aandacht besteed worden aan een passende voordracht: uitleg geven en voordoen. Vaak hebben zwakke lezers expliciete aanwijzingen nodig over het laten horen van de leestekens.

3.5 Inzet en motivatie

Het is van het grootste belang dat uw kind zich tijdens het oefenen inzet. Zonder inzet werpt geen enkele oefening vruchten af. Een groot voordeel van de hier gehanteerde één-op-één werkwijze is dat je directe aandacht kunt geven aan de inzet waarmee uw kind oefent. Oefenen zonder je daarvoor in te zetten, helpt meestal weinig. Als u merkt dat de inzet minder wordt, moet u daaraan aandacht geven door erover te praten. Is uw kind bang om fouten te

maken. Geloof het niet dat oefenen helpt? Is het moe en wil het liever op een ander moment oefenen? Vindt het de tekst niet interessant? Door serieus in te gaan op wat uw kind naar voren brengt kunt u veel winnen. Bijna altijd bieden zich kansen aan om de inzet op een hoog peil te brengen. Ieder kind wil graag een goede lezer worden en is best bereid zich daarvoor in te spannen. Boos worden of met straf dreigen heeft zelden zin. Doe dat dus niet!

3.6 *Rooster*

Voor de continuïteit of doorgang van de leeshulp is het aan te raden een rooster te maken. Vaker kort oefenen helpt meestal meer dan maar één of twee keer in de week. Probeer elke week vier of vijf momenten in te plannen met een duur van omstreeks 20 minuten. Gebruik een wekkertje of zandloper, zodat er geen discussie is over de duur van het lezen. U kiest de leesmomenten in overleg met uw kind. Houdt u zoveel mogelijk per week dezelfde momenten aan. Dat geeft zekerheid en rust. Meestal is er tussen de avondmaaltijd en het naar bed gaan wel een moment te vinden. In de bijlagen vindt u een rooster dat u kunt invullen.

3.7 *Logboek*

Het is een goed idee om uw ervaringen vast te leggen in een logboek. Via het logboek houdt u grip op de geboden hulp. Het logboek is bovendien een belangrijke steun als bij een evaluatie teruggeblikt wordt op de hulp en de effecten daarvan. In de bijlagen vindt u een kant-en-klaar voorbeeld dat u kunt gebruiken.

4 WAT ZIJN AVI-NIVEAUS?

Avi is de afkorting van *analyse van individualiseringsvormen*. Het is een systeem dat in 1977 werd ontwikkeld voor verbetering van het leesonderwijs. Vóór die tijd werd het leren lezen voornamelijk klassikaal gedaan. Leerlingen hadden allemaal hetzelfde leesboekje voor hun neus en moesten om beurten een stukje hardop lezen. De meester of de juf regelde de beurtverdeling en hielp of corrigeerde wie de beurt had. Inmiddels weten we dat deze klassikale aanpak belangrijke nadelen heeft. Voor zwakke lezers was de tekst in het leesboekje vaak te moeilijk, voor goede lezers was de tekst te gemakkelijk. Gevolg was dat zulke leerlingen van zulke leeslessen nauwelijks beter gingen lezen. Een ander nadeel was dat elke leerling op deze manier maar kort kon oefenen. Alle leerlingen moesten immers aan de beurt komen.

4.1 *De oude avi*

Om beter te leren lezen is het belangrijk dat de moeilijkheid van een tekst en de leesvaardigheid van de leerling op elkaar zijn afgestemd. Daarvoor is het avi-systeem ontwikkeld. Avi koppelt de leestechische moeilijkheidsgraad van een tekst aan de leesvaardigheid van een leerling. Het systeem kende negen niveaus, van avi-1 tot en met avi-9. Dankzij dit systeem konden leerkrachten al hun leerlingen op een passend niveau laten oefenen. Leerlingen die een leesvaardigheid hadden van bijvoorbeeld avi-5, oefenden met boekjes op avi-5. Uitgeverijen zorgden ervoor dat leesboekjes op avi-niveau werden ingedeeld. Leerkrachten verdeelden hun klas in kleine groepjes van leerlingen met een ongeveer gelijk leesniveau. Leesmoeders of -vaders namen elk een groepje onder hun hoede, drie of vier keer per week, vaak aan het begin van de schooldag.

4.2 *De nieuwe avi*

In 2009 is het avi-systeem ingrijpend vernieuwd. Tegenwoordig zijn er geen negen, maar twaalf leesniveaus. We geven enkele voorbeelden die het nieuwe systeem verduidelijken:

avi-start is het eenvoudigste niveau, passend bij kinderen voor wie het lezen van zelfs een heel eenvoudige tekst nog te moeilijk is.

avi-M3 is het leesniveau van een gemiddelde leerling halverwege groep 3. De M staat hier voor 'medio' of 'midden'.

avi-E3 is het leesniveau van een gemiddelde leerling aan het eind van groep 3. De E staat hier voor eind.

avi-E7 is het leesniveau van een gemiddelde leerling aan het eind van groep 7.

avi-Plus is het hoogste niveau. Het wordt gegeven aan leerlingen van wie het leesniveau beter is dan van een gemiddelde leerling aan het eind van groep 7.

De tussenliggende niveaus zijn M4, E4, M5, E5, M6, E6 en M7. De namen zijn bewust inzichtelijk gekozen. Niveau M4 – zo zal nu duidelijk zijn – hoort bij het leesniveau van een gemiddelde leerling halverwege het vierde leerjaar.

De vernieuwde avi-toets bestaat uit in totaal 22 korte teksten, elf op een A-kaart en elf op een B-kaart. A- en B-kaarten van hetzelfde niveau zijn qua moeilijkheid onderling vergelijkbaar. Tijdens de afname leest de leerling de tekst hardop voor. De leerkracht houdt bij hoeveel fouten de leerling maakt en hoe lang deze erover doet. Per kaart is vastgelegd hoeveel fouten een leerling mag maken en hoe lang deze erover mag doen. Maakt de leerling te veel fouten of heeft deze te veel tijd nodig, dan is de tekst nog te moeilijk. De leerkracht legt dan een makkelijker kaart voor. Maakt de leerling daarentegen weinig fouten en blijft deze binnen de tijd, dan krijgt de leerling ook nog een moeilijker kaart te lezen.

4.3 *Het belang van avi bij de boekkeuze*

Avi-niveaus zijn behulpzaam bij het kiezen van passende leesboeken. Voorwaarde is dan wel dat uitgeverij het avi-niveau van hun jeugdboeken aangeven. Gelukkig gebeurt dat steeds vaker. Oudere boeken hebben nog de oude avi-indeling. Met de tabel op de volgende pagina hoeft dat geen probleem te geven.

Een belangrijke toevoeging is nog de volgende. Of een leesboek voor uw kind een geschikt oefenboek is, hangt *niet alleen* af van het avi-niveau. Belangrijk is ook dat het boek uw kind qua inhoud aanspreekt. Ga maar na bij uzelf. Bij een saaie tekst is het veel moeilijker om de aandacht erbij te houden. Een saaie tekst levert bovendien weinig leesplezier.

Een goede stelregel is om bij de keuze van een leesboek met allebei rekening te houden, met het avi-niveau én met de interesse die het boek wekt. Voor kinderen aan het begin van de leesontwikkeling – zeg tot en met E4 – is het verstandig als het avi-niveau de doorslag geeft. Vanaf M5, als kinderen met

het leren lezen al wat verder zijn, begint de interesse een steeds grotere rol te spelen. U zult merken dat kinderen die qua avi nog op M5 zitten, best al wel een leesboek aankunnen op E5 of M6, als ze de inhoud maar interessant vinden.

Van AVI NIEUW naar AVI OUD	Van AVI OUD naar AVI NIEUW
AVI – Start → 1	1 → Start – M3
AVI – M3 → 1 – 2	2 → M3 – E3
AVI – E3 → 2 – 3	3 → E3 – M4
AVI – M4 → 3 – 4 – 5	4 → M4 – E4
AVI – E4 → 4 – 5 – 6	5 → M4 – E4 – M5
AVI – M5 → 5 – 6	6 → E4 – M5 – E5
AVI – E5 → 6 – 7 – 8	7 → E5 – M6
AVI – M6 → 7 – 8 – 9	8 → E5 – M6 – E6 – M7
AVI – E6 → 8 – 9	9 → M6 – E6 – M7
AVI – M7 → 8 – 9 – >9	> 9 → M7 – E7 – Plus
AVI – E7 → >9	
AVI – Plus → >9	

5 HOE U AAN GESCHIKTE BOEKEN OF TEKSTEN KOMT

Bij het zoeken naar geschikte boeken kunt u op twee zaken letten: a. waar het boek over gaat en b. hoe moeilijk het boek is. Het eerste is belangrijker dan het tweede. Uit de praktijk blijkt dat kinderen een boek dat ze interessant vinden, heel graag lezen, ook als het een moeilijk boek is. Omgekeerd geldt dat kinderen niet gemotiveerd zijn voor boeken die ze oninteressant vinden, óók niet als het een boek is dat goed bij hun leesniveau past. Het is daarom verstandig om goed naar uw kind te luisteren. Help hem of haar bij het vinden van interessante boeken, maar laat de uiteindelijke keuze aan uw kind zelf.

Het kan geen kwaad als uw kind een boek kiest dat aan de moeilijke kant is. U zit er immers bij om het kind te helpen. Uw hulp zorgt ervoor dat een kind moeilijker teksten aan kan, dan wanneer het zelfstandig zou lezen. Als het onverhoopt toch een keertje gebeurt dat een boek duidelijk veel te moeilijk is, dan geven kinderen dat bijna altijd zelf aan. Immers, als het ontcijferen van de tekst te veel energie en aandacht vergt, dan komt er van de inhoud weinig over. Zo'n boek wordt vanzelf oninteressant.

Wellicht is uw kind lid van de bibliotheek. U kunt daar altijd vragen om hulp bij het uitzoeken van geschikte boeken. De medewerkers van de bibliotheek kunnen u adviseren als uw kind bijzondere interesses heeft. Ze zijn ook bekend met systemen om de leesmoeilijkheid van een boek te bepalen, waaronder de oude en de nieuwe avi-indeling.

Een interessante mogelijkheid om boeken te zoeken is via www.leesplein.nl. U kunt zoeken op titel, op onderwerp en op moeilijkheid. De boeken die de computer voor u vindt, kunt u opschrijven en vervolgens inzien of aanvragen bij de bibliotheek. De website biedt trouwens nog heel veel meer op het gebied van kinderboeken. Neus er maar eens rond. En laat ook uw kind maar eens neuzen. Speciaal voor kinderen die lezen niet zo makkelijk vinden, is er het <http://www.makkelijklezenplein.nl/>.

Natuurlijk is óók de leerkracht bereid om u te helpen bij het zoeken naar geschikte boeken. Soms kan ook een boek van school meegenomen worden als u hier als ouder om vraagt. Niet alle scholen staan kinderen toe om boeken van de schoolbibliotheek mee naar huis nemen. Daarvoor is de bibliotheek van

de school soms te klein. Maar in specifieke gevallen maken scholen meestal graag een uitzondering.

Tot slot, een nuttig onderscheid is het verschil tussen fictie en informatieve boeken. Boeken die we tot fictie rekenen, bevatten verzonden verhalen. Informatieve boeken vertellen over hoe de wereld in elkaar zit. Sommige kinderen hebben een duidelijke voorkeur voor fictie, andere kinderen willen vooral graag over de werkelijkheid lezen en leren. Zorg dat u de voorkeuren van uw kind kent.

6 ALS LEREN LEZEN NIET VANZELF GAAT

Niet bij alle kinderen gaat het leren lezen vanzelf. Soms raken kinderen achterop, omdat het leesonderwijs hen onvoldoende aanspreekt. Ze zijn meer doeners dan stilzitters. Denk aan de bekende kinderboekenschrijver Annie M. G. Schmidt, die twee soorten kinderen onderscheidde: leeskinderen en doekinderen. Andere kinderen raken achterop, omdat het tempo in de klas voor hen vrij hoog ligt, of omdat de leesmethode van de school steken laat vallen. In dit hoofdstuk bespreken we vier soorten leesproblemen en hoe je daar als ouders op kunt inspelen bij het bieden van leeshulp.

6.1 *Kinderen die langdurig blijven spellen*

Spellend lezen is een vorm van lezen waarbij een kind niet de woorden als een geheel leest, maar alleen als de reeks van klanken waaruit het woord is opgebouwd. In plaats van /*smal*/ leest het kind /*s/ /m/ /a/ //*. Op zichzelf is met deze vorm van lezen niet iets mis. In de beginfase van het leren lezen leren heel veel kinderen voornamelijk spellend. Wel is de bedoeling dat ze elk woord na het benoemen van de afzonderlijke klanken altijd nog in zijn geheel lezen. In de tweede helft van het derde leerjaar beginnen kinderen steeds meer woorden direct te herkennen. En als ze een woord niet direct herkennen, dan spellen ze het vaak in stilte. De toehoorder merkt daar weinig meer van, hoogstens dat het kind even na moet denken. Een enkel kind blijft hangen in het spellend lezen, uit gewoonte of uit angst fouten te maken.

Wat is er aan te doen? Uw kind kan geholpen worden met de wacht-hint-prijsmethodiek (zie hoofdstuk 3). Met een potlood of een afdekkaartje kan een spellend gelezen woord in stukjes worden gedeeld: 'lees eerst dit stukje eens ... en dan het tweede stukje'. Deze aanpak werkt zowel bij woorden die uit één lettergreep bestaan (bijvoorbeeld 'stam') als bij meerlettergrepige woorden (bijvoorbeeld 'boomstam'). Een andere mogelijkheid is de methodiek van het 'zingend lezen'. Leer uw kind de klank aan te houden en te verbinden met de volgende klank. Dit ondersteunt de herkenning van het woord. Ook kan de mogelijke angst om fouten te maken worden besproken. Fouten maken bij lezen is niet erg. Iedereen die aan het oefenen is maakt wel eens een fout.

6.2 *Kinderen die veel raadfouten maken*

Radend lezen is een vorm van lezen waarbij het kind regelmatig fouten maakt zonder deze op te merken. Soms worden woorden verkeerd gelezen of vervangen door woorden die erop lijken. Het kan ook zijn dat het kind de kleine woordjes, zoals 'de' of 'een' in de haast weglaat. Radend lezen treedt op als het kind sneller leest dan het de woorden kan ontcijferen. Radend lezen kan een gevolg zijn van de aanpak van het leesonderwijs, bijvoorbeeld als er druk wordt uitgeoefend om snel te lezen. Maar soms leggen kinderen zichzelf deze druk op.

Wat is er aan te doen? Een radende lezer is niet gemakkelijk van zijn verkeerde leesaanpak af te helpen. Niet alleen merken ze zelf vaak niet dat ze een woord verkeerd lezen of overslaan. Ook vinden ze het vervelend om langzaam te lezen. Toch moet de aanpak zijn om het leestempo omlaag te brengen. Door een lager leestempo heeft uw kind meer tijd om alle afzonderlijke woorden te ontcijferen. Soms wil het helpen om gelijktijdig te lezen: ouder en kind lezen samen hardop in een op elkaar afgestemd tempo. De ouder kiest dan bewust een rustig tempo, passend bij de leestechiek waarover het kind beschikt.

6.3 *Kinderen met een kleine woordenschat*

Het uiteindelijke doel van lezen is dat kinderen snappen wat ze lezen. Zonder begrip heeft lezen geen zin. Leesbegrip is in leerjaar 3 zelden een probleem. De eerste teksten die kinderen lezen, zijn inhoudelijk van een heel eenvoudig niveau. Maar al snel kunnen kinderen in teksten woorden of uitdrukkingen tegenkomen die ze niet kennen. Dit kan vooral een probleem zijn voor kinderen die thuis geen Nederlands praten. Maar ook Nederlandstalige kinderen hebben soms een kleine woordenschat. Het is een belangrijke taak voor ouders die leeshulp bieden, dat ze hun kinderen ondersteunen bij het begrijpen van de gelezen tekst. Anders gezegd, aandacht voor de betekenis hoort er altijd bij. Die aandacht kunt u op verschillende manieren geven.

Voer gesprekjes over de tekst met uw kind. Via gesprekjes volgt u wat uw kind van de tekst begrijpt. Gesprekjes zijn daarnaast nog nuttig om de gelezen tekst aan eigen ervaringen te koppelen. Dat kan leiden tot een verdieping van de tekst. Als u met uw kind een verdrietige passage leest, kunt u via eenvoudige vragen het gesprek leiden naar verdrietige situaties die uw kind zelf heeft

meegemaakt. Bij het stellen van vragen kunt u gebruik maken van de bekende 'www-vragen':

Wie Wat Waar Wanneer Waarom Hoe

Het is belangrijk dat uw kind zelf in de gaten leert houden of het de tekst begrijpt. Een ervaren lezer heeft geleerd het lezen te onderbreken als er iets staat wat hij niet begrijpt, of wat hem erg verrast. Hij beschikt over een arsenaal van technieken om alsnog tot tekstbegrip te komen. Voorbeelden zijn: de zin nog eens lezen (staat het er echt?), teruglezen van een vorige passage (wat stond daar ook al weer?), nog even doorlezen om te zien of er uitleg volgt, uitleg vragen aan iemand die toevallig in de buurt is of zelf proberen de betekenis van het woord af te leiden door nog even dieper na te denken. Kinderen moeten zich zulke technieken ook eigen maken. U kunt uw kind daarbij helpen, onder andere via 'hardop denken'. Op geschikte plaatsen in de tekst, bijvoorbeeld als u vermoedt dat uw kind een onbekend woord tegenkomt, doet u hardop denkend voor hoe u de moeilijkheid aanpakt.

6.4 *Kinderen met leesproblemen of dyslexie*

Er is een kleine groep kinderen bij wie het leren lezen erg moeizaam verloopt. Landelijk gezien betreft het ongeveer één op de zes leerlingen. Leerlingen die we tot deze groep rekenen, krijgen bijna altijd van de school een aangepast programma met extra instructie en een verlengde oefentijd. Bij de meeste leerlingen slaat het aangepaste programma aan en verdwijnen de problemen na verloop van tijd. Maar er is een kleine kern van leerlingen, ongeveer één op de twintig, bij wie de problemen heel hardnekkig zijn. Het aangepaste programma lijkt bij hen niet of nauwelijks aan te slaan. Als de problemen werkelijk heel hardnekkig zijn – ondanks een grote inzet van alle betrokkenen, zoals leraren, remedial teachers, ouders en het kind zelf – spreken we van dyslexie. Leerlingen die dyslectisch zijn:

- hebben een grote lees- en/of spellingachterstand op hun leeftijdgenoten;
- hebben een opvallend langzame en/of onnauwkeurige woordherkenning;
- profiteren niet of nauwelijks van intensieve hulp bij lezen en/of spellen.

Hoe kom je dyslexie op het spoor? Het is een speurtocht met veel betrokkenen die allemaal hun steentje kunnen bijdragen. Ouders kunnen aangeven of dyslexie in de familie voorkomt en hoe de taalontwikkeling van het kind is geweest. Leraren kunnen vertellen hoe de leesontwikkeling tot nu toe is geweest, hoe ze het onderwijsprogramma hebben aangepast en in hoeverre

dat geholpen heeft. Interne begeleiders en remedial teachers kunnen dat eveneens, maar op basis van een breder arsenaal aan begeleidingsmethodieken. Uiteindelijk zal een gekwalificeerde psycholoog of orthopedagoog beslissen of de diagnose dyslexie gerechtvaardigd is.

Dyslexie valt buiten het kader van wat we hier behandelen. De meeste scholen hebben we een dyslexieprotocol en achtergrondinformatie voor ouders die zich in het onderwerp willen verdiepen. Vraagt u er de groepsleraar naar. En op internet is ook veel te vinden (via <http://www.steunpunddyslexie.nl>).

Als uw zoon of dochter ondanks het vele oefenen op school en thuis problemen met lezen houdt, dan hoeft u niet bij de pakken neer te zitten. Kennis over leesproblemen kan u helpen. Praat er daarom over met de school en met andere ouders en zoek informatie in de bibliotheek of op internet. Héél belangrijk is uw kind positief te blijven ondersteunen. Geef complimenten als uw kind erg zijn best doet, ook als het resultaat nog niet goed is. Leg uw kind uit dat het hem veel meer tijd en moeite gaat kosten om te leren lezen, maar dat het hem zeker gaat lukken.

7 WERKEN MET HET HULP-DOOR-oudERS-PLAN

7.1 *Wat is het hulp-door-ouders-plan?*

In het hulp-door-ouders-plan, verder aangeduid als hdo-plan, staan afspraken over het onderwijs en de hulp die een leerling van de school en van ouders krijgt. Het plan heeft altijd betrekking op specifieke leer- of ontwikkelingsdoelen die in het plan zelf worden aangeduid. Het hdo-plan is een puntsgewijze beschrijving van de hulp die school en ouders aan de leerling geven; zie bijlagen.

7.2 *Wat is het nut van het hdo-plan?*

De bedoeling van het hdo-plan is dat school en ouders hun inzet om een leerling verder te helpen op elkaar afstemmen. De veronderstelling is dat de afstemming ten goede komt aan de ontwikkeling van het kind. Hoe beter school en ouders hun ondersteuning van het leren op elkaar afstemmen, des te voorspoediger kan uw kind zich ontwikkelen.

7.3 *Wie maakt een hdo-plan?*

Het hdo-plan wordt door de school gemaakt, op eigen initiatief of op verzoek van ouders. De reden daarvoor is dat de school een goed overzicht heeft over de te volgen leertrajecten. De school heeft bovendien ervaring met het maken van zulke plannen. Het plan wordt altijd met de ouders besproken om hun instemming te krijgen. U kunt voorstellen doen het voorgelegde plan aan te passen.

7.4 *Hoe werkt u met het hdo-plan?*

In de rubrieken 8, 9 en 10 staat aangegeven welke hulp uw kind krijgt, met welke materialen en hoe vaak. Mocht het u niet duidelijk zijn wat de bedoeling is, dan kunt u de groepsleerkracht of de ib-er altijd om verduidelijking vragen. Probeer vaste tijdstippen te vinden voor het werken met uw kind. Leg deze in een rooster vast. Op het rooster kunt u per keer aantekenen of de hulp daadwerkelijk is geboden.

7.5 *Evaluatie van het hdo-plan*

De laatste rubriek in het hdo-plan gaat over evaluatie. Evaluatie betekent dat u zich, samen met de school, afvraagt wat het effect van de geboden hulp is geweest. Zijn de oorspronkelijke leerdoelen (rubriek 7) bereikt? Zo ja of zo nee, hoe nu verder? In het plan is aangegeven wanneer en hoe de voortgang wordt bepaald. Evaluatie kan plaatsvinden aan de hand van een toets, maar ook andere gegevens, zoals over de inzet, kunnen worden besproken. Bij de evaluatie komt ook aan de orde of de bedoelde hulp daadwerkelijk is gegeven (en indien niet, waarom dat niet is gelukt).

BIJLAGEN

Hulp-door-ouders-plan	25
Weekrooster leeshulp	27
Logboek van de leeshulp	28

HULP-DOOR-ouders-PLAN

1. Onderwerp <i>Korte aanduiding inhoud in de vorm van titel</i>	
2. Looptijd <i>Start- en einddatum van het plan</i>	
3. Betrokken namens de school <i>Naam leerkracht(en)/ib-er(s)</i>	
4. Betrokken ouders <i>Naam leerling op wie het plan betrekking heeft</i>	
5. Bespreekdatum <i>Datum waarop het plan met de betrokken ouders besproken is/wordt</i>	

<p>6. Beginsituatie <i>Beschrijving van de startsituatie (wat kan/weet de leerling al?)</i></p>	
<p>7. Leerdoelen <i>Beschrijving van de leerdoelen die aan de orde zijn (de leerling leert ...)</i></p>	
<p>8. Leerhulp <i>Beschrijving van de leerhulp in twee rubrieken (leerhulp door de school, leerhulp thuis)</i></p>	
<p>9. Materialen <i>Welke materialen (op school en thuis)</i></p>	
<p>10. Frequentie <i>Hoe vaak per week en hoe lang (op school en thuis)</i></p>	
<p>11. Evaluatie <i>Beschrijving van wanneer en hoe de voortgang wordt bepaald en besproken</i></p>	

Weekrooster Leeshulp

Weekdag	Tijd (max. 20 minuten)
Maandag	
Dinsdag	
Woensdag	
Donderdag	
Vrijdag	
Zaterdag	
Zondag	

Logboek van de leeshulp

Naam kind: _____

Sessie- nummer	Weekdag en datum	Gelezen boek, paginanummers, avi-niveau (indien bekend)	Bijzonderheden (moeilijke woorden, inzet van het kind, ...)
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			

Sessie- nummer	Weekdag en datum	Gelezen boek, paginanummers, avi-niveau (indien bekend)	Bijzonderheden (moeilijke woorden, inzet van het kind, ...)
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30			
31			
32			
33			
34			
35			
36			
37			
38			
39			
40			